

МЕЃУНАРОДЕН ЦЕНТАР ЗА СЛАВЈАНСКА ПРОСВЕТА - СВЕТИ НИКОЛЕ

«МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД»
(ЕКОНОМИЈА, БЕЗБЕДНОСНО ИНЖЕНЕРСТВО,
ИНФОРМАТИКА)

СПИСАНИЕ
на научни трудови

**ДВАНАЕСЕТТА МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД“**
МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ - БИТОЛА

Година VIII

Број 1

Април 2021

- СВЕТИ НИКОЛЕ, Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА -
- 2021 -

Издавач: Меѓународен центар за славјанска просвета - Свети Николе

За издавачот: м-р Михаела Ѓорчева, директор

Наслов: «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД» (ЕКОНОМИЈА, БЕЗБЕДНОСНО ИНЖЕНЕРСТВО, ИНФОРМАТИКА)

Организационен одбор:

Претседател: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Заменик претседател: д-р Стромов Владимир Јуревич, Русија

Член: м-р Борче Серафимовски

Член: м-р Милена Спасовска

Уредувачки одбор:

Проф. д-р Ленче Петреска - Република Северна Македонија

Проф. д-р Александар Илиевски - Република Северна Македонија

Проф. д-р Мирослав Крстиќ - Република Србија

Проф. д-р Момчило Симоновиќ - Република Србија

Проф. д-р Тодор Галунов - Република Бугарија

Проф. д-р Даниела Тасевска - Република Бугарија

Доц. д-р Хаџиб Салкиќ - Република Босна и Херцеговина

Проф. д-р Татјана Осадчаја - Руска Федерација

Доц. д-р Вера Шунаева - Руска Федерација

Уредник: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Компјутерска обработка и дизајн: Адриано Панајотов, Маја Маријана Панајотова, Благој Митев

ISSN (принт) 1857-9299

ISSN (онлајн) 1857-9302

Адреса на комисијата: ул. Маршал Тито 77, Свети Николе, Р. Северна Македонија

Контакт телефон: +389 (0)32 440 330

Уредувачкиот одбор им се заблагодарува на сите учесници за соработката!

Напомена:

Уредувачкиот одбор на списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» не одговара за можните повреди на авторските права на научните трудови објавени во списанието. Целосната одговорност за оригиналноста, автентичноста и лектурирањето на научните трудови објавени во списанието е на самите автори на трудовите.

Секој научен труд пред објавувањето во списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» е рецензиран од двајца анонимни рецензенти од соодветната научна област.

Печати: Печатница и книжарница „Славјански“, Свети Николе

Тираж: 100

МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ

ИСТОК - ЗАПАД

ЕКОНОМИЈА, БЕЗБЕДНОСНО ИНЖЕНЕРСТВО,
ИНФОРМАТИКА

ОБЛАСТ
ЕКОНОМИЈА

Александра Илиева
СПБГУ
Р. Северна Македонија

РЕАЛНОТО ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА БАНКАРСКИОТ СИСТЕМ ВО ЕКОНОМИЈАТА И НЕГОВОТО ТРАНСФОРМИРАЊЕ ЗА ВРЕМЕ НА КОРОНАВИРУСОТ

АПСТРАКТ: Секојдневието во општеството резултира со константни промени, тогаш пропорционално со тие промени се менува и начинот на функционирање на банките. Огромно влијание кон првиот чекор имаше коронавирусот кој започна во 2019 година, а понатамошните настани само ќе му дадат нова форма. Поинаку речено, промените се неизбежни, но дали овие се вистинските промени или само можност за суптилно трансформирање на банкарскиот систем во векот на големите економски пресврти? Светот западна во голема економска криза, а кредитите се неизбежни. Дали ова е крај на светот од еден обичен вирус или сепак крај на досегашниот начин на функционирање..?

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: банки, банкарски систем, кредит, камата, криза, коронавирус

THE REAL FUNCTIONING OF THE BANKING SYSTEM IN THE ECONOMY AND ITS TRANSFORMATION DURING THE CORONAVIRUS

ABSTRACT: Everyday life in society results in constant changes, then in proportion to those changes, the way banks function changes. The coronavirus that started in 2019 had a huge impact on the first step, and further events will only give it a new form. In other words, change is inevitable, but are these the real changes or just an opportunity to subtly transform the banking system in the age of great economic upheaval? The world is in a deep economic crisis, and loans are inevitable. Is this the end of the world from a simple virus or still the end of the current way of functioning..?

KEYWORDS: banks, banking system, credit, interest, crisis, coronavirus

ВОВЕД

Историјата на банкарскиот систем не може да биде избришена, но во време на коронавирусот, регулаторите и финансиските институции се соочуваат со носење важни одлуки. Од одржување на готовина и ликвидност до повторно прилагодување на работењето, банките ќе треба да се движат низ сложените мерки за поддршка на владата, со цел безбедно да се надмине тековната криза. На луѓето ќе им требаат и понатаму неопходни банкарски услуги. Банките треба да продолжат со работењето на филијали и банкомати со соодветни заштитни мерки, истовремено охрабрувајќи ја широката употреба на далечинските услуги. Овој пристап ќе ги земе предвид потребите и преференциите во сите потрошувачки сегменти, вклучително и кај постариот дел од популацијата, кај кој е помала веројатноста да прифати дигитални канали.

Институциите можат постојано да ја следат и проценуваат побарувачката на потрошувачите за лични услуги за прилагодување на капацитетот и минимизирање на ризиците. На пример, во некои области на Кина, банките забележаа ограничена побарувачка за други услуги освен пристап до банкомат и така беа во можност да ги затворат повеќето од своите локации во експозитурите без да ја нарушат услугата за клиенти. Банките во неколку региони, вклучувајќи ги Хонг Конг, Италија и Германија, исто така затворија (некои) филијали за да го ограничат бројот на вработени и часови кога се сметаше дека ризикот за јавноста и вработените е поголема од потребата за одржување на филијалата.

1. ПАРИЧНИТЕ СРЕДСТВА И БАНКИТЕ НИЗ ИСТОРИЈАТА

Историјата на парите и циркулацијата на парите сведочи за фактот дека лихварите (кои денес почнаа да се нарекуваат „банкари“) беа многу добри во градењето генијални шеми и механизми во зголемувањето на паричниот капитал.¹ За фразата „Парите никогаш не се доволни“, понекогаш велиме дека има многу длабоко значење, иако не се однесува на фактот дека едно лице, по природа, може неограничено да ги култивира и да ги зголемува своите потреби, зашто сите пари на светот можеби не се доволни. Поентата е дека кредитните пари достапни во општеството не се доволни за да ги покријат сите настанати обврски.

Во времето на „револуцијата на парите од доцниот среден век“, само неколкумина (лихвари) страдале од „жедта за пари“, за кои парите се чинеле како универзално и најефикасно средство за моќ и доминација. За модерното време (ерата на капитализмот), „жедта за пари“ стана универзална болест. Но, во исто време за мнозинството од таквите „жедни“ луѓе, потрагата по пари стана само средство за преживување, начин да се излезе од јамката за долгови на доверителите - лихвари. *Потрагата по пари донекаде придонесе за легализација на суптилен лихварски интерес што брзо ги претвори социјалните односи во „војна на сите против сите“².*

2. ВРСКАТА ПОМЕЃУ БАНКАТА, ПОЕДИНЕЦОТ И ДРЖАВАТА

Дали кризата влијае на доверителите, дали „домино ефектот“ се јавува кога стечајниот заемопримач ќе го повлече банкарот во јамата? Секако дека не, па заради заштита банкарите го користат инструментот залог. По правило, вредноста на колатералот (како и неговото можно оштетување) е многу поголема од долгот. Не страдаат само бизнисмените од „жед за пари“, туку и целото општество. Самите пари се формираат со зголемување на долгот на сите членови на општеството – претприемачи (компаниии), поединци (т.н. „домаќинства“), државата – која воедно денес станува најважниот должник што издава обврзници и според нив, централните банки издаваат законско средство за плаќање или банкноти. Вака е организирана емисијата на „вистински“ пари во развиените земји. Сите членови на општеството, како даночни обврзници, спротивно на нивната волја и желба, стануваат должници на лихварите. Секоја година учеството на таканаречените трошоци за „камата“ (т.е. трошоците за сервисирање на јавниот долг) во државните буџети расте. Во некои земји тоа е веќе половина или уште повеќе.

Некоја индивидуа, најчесто мисли дека парите искрено ги заработила, доколку ги држи во раце, а со тоа и дека не должи никому. Колку и да изгледа

1. Парафразирано мислење од рускиот економист Валентин Катасонов (Валентин Юрьевич Катасонов).

2. Томас Хобс, познат уште и по максимата „Човек на човека му е волк“. Напишал многу дела, меѓу кои се: „Левијатан“, „За политичкото тело“.

така, сепак оваа индивидуа живее во заблуда. „Раѓањето“ на овие пари се должи на појавата на долг од некој друг. Обично од државна или приватна деловна активност, на кои овие пари им се потребни очајно за да го отплатат токму овој долг. И тие ќе сторат сè што е можно за да се осигурат дека сте должни на државниот или приватниот бизнис и да се разделите со овие пари. Начинот на изведување е на сосема културно ниво, впрочем неосетно како даноците или преку механизмот на зголемување на цените (инфлацијата).

3. ХИПЕРПРОДУКЦИЈАТА ВО ОПШТЕСТВОТО

Исто така неопходно е прашањето – зошто кризите на хиперпродукција се појавуваат со одредена фреквенција, а периодите меѓу нив се доста големи (10-20 години или повеќе)? Веројатно, поради диспорпорциите помеѓу износот на кредитни пари во оптек и износот на обврските што треба да се исплатат, капиталистичката економија би била во состојба на трајна стагнација. Сепак, банкарите имаат можност да управуваат со понудата на пари, особено, да го зголемуваат износот на пари во оптек со рефинансирање на настанати долгови. Со други зборови, банкарите издаваат нови заеми за да ги покријат старите кредитни обврски. Ако тие не го сторат тоа, тогаш процесот на создавање добра и услуги ќе престане целосно, бидејќи парите брзо ќе илезат од оптек, акумулирајќи се во трезорите на лихварите.

За да спречат индивидуата да се симне од *јадицата*, банкарите развија железно правило: клиентот кој нема доволно пари да ги отплати сите обврски кон доверителот, прво мора да плати камата, а главнината останува неподмирена. Ова гарантира дека клиентот останува зависен од заемодавателот. И ова е олесното со правилото дека ако клиентот сака да ги врати своите обврски кон доверителот пред предвидениот рок, тој мора да плати парична казна. А понекогаш предвремената отплата е генерално забранета.

4. СИГУРНОСТА И ДИГИТАЛИЗАЦИЈАТА НА БАНКИТЕ

Бидејќи се наоѓаме во ситуација на коронавирусот, *банките почнаа со користење на биометријата*, односно биометриски податоци на клиентите на два начина:

- I. за сопствените цели, со цел подобрување на безбедноста, практичноста и брзината на услугата за клиенти;
- II. поради далечинско идентификување – граѓаните можат да станат клиенти на банките без физичко присуство во нивните филијали.

Оттука, можат да се издвојат неколкуте најпознати примери за глобалната биометрија:

- » индискиот биометриски систем Aadhar³
- » јужноафриканскиот биометриски систем ABIS⁴
- » тајландскиот систем Digital ID⁵

Останува да се разгледа трансформацијата на банките во екосистеми во чија основа ќе бидат дигитални онлајн платформи. Дигиталната трансформација на банките е објективен процес што се одвива пред нашите очи, а големите

3. Unique Identification Authority of India, Government of India (2021, April 28) <https://uidai.gov.in/>

4. Department of Home Affairs, Republic of South Africa (2021, April 28) <http://www.dha.gov.za/index.php/civic-services/abis>

5. National Digital ID, Digital Identity for All (2021, April 28) <https://www.ndid.co.th/>

трансформации што се случуваат на ниво на клиент мора да бидат поддржани со соодветна технолошка модернизација на банкарските ИТ системи. Ако главниот тренд е дигитализација, тогаш банката на иднината, се разбира, пред сè, е дигитална.

Ова значи дека, прво, банката ќе може да процесира огромен број трансакции, бидејќи во врска со дигитализацијата, сите трансакции, дури и најмалите по големина, одат во непаричен и огромен, експоненцијално растечки проток на се формираат трансакции, што денес не се сите банки подготвени да ги процесираат во реално време.

Второ, банката на иднината ќе формира дигитален портрет на секој нејзин клиент. Тој ќе ги разбере сите ваши потреби, па паралелно тоа ќе понуди соодветен банкарски производ. За некои тоа ќе бидат порамнувања во готовина со минимална провизија, а за други - заеми со посебни услови. Можно е банката да ги преземе редовните операции што претходно сте ги правеле сами. Со други зборови, банката на иднината ќе биде целосно дигитална, со минимално учество на човекот. Имајќи дигитален профил на неговиот клиент, тој ќе биде прилагодлив, флексибилно прилагодувајќи се на потребите на овој клиент.

Банката на иднината е дигитален екосистем кој ќе нуди и финансиски и нефинансиски производи. Ако порано главната беше финансиската услуга, тогаш во фаза на развој на банкарските екосистеми тоа само ќе го придружува и поддржува обезбедувањето нефинансиски услуги. Се менува и производната линија на банката, а потребите за разни дополнителни системи се појавуваат со текот на времето. ИТ-системот се движи напред, а воедно се менува и развива.

4.1. Откажување од хартиени документи

Иако новоста е објавена пред скоро 6 години, Сбербанк многу порано објави конкурс за развој на концепти – Digital Inside. Анализата на внатрешните деловни процеси и ИТ системот е задолжителна, според Сбербанк, за да се откријат клучните точки и причини за појава на несоодветни носители на информации во организациите. Исклучувањето од нивната банка се планира врз основа на меѓународна сметка со преведување на финансискиот документ во електронска форма со употреба на внатрешни решенија, што не ја исклучува можноста за нови системи.

Постои уште еден важен дел од концептите - пристап до мобилност на работникот. На Сбербанк ѝ е потребна поддршка за развој на идеологијата на мобилните работни места врз основа на најдобрите мировни практики. Ова вклучува одредување на клучните критериуми за избор на технологија за мобилни работни места, како и презентација на постојните практични практики во областите на мобилните работни места. Завршниот дел од концептите се бесшумните презентации. Сбербанк планира да ги проучи тековните и идните трендови во областа на техничката изводливост и да ги надопolni или модернизира системите за ИТ домофон. Од 2015 година Сбербанк го користи системот на електронска канцелариска документација (SODO), развиен од компанијата Digital Design.

4.2. Успешна иновативна банка

„Неодамна - буквално на 1 септември 2020 г., кога децата отидоа на училиште - ја започнавме нашата FXL платформа во друга иновативна банка со широка мрежа на филијали – Слободни финансии. Ова е сè уште мала, но динамично растечка банка, која, сепак, веќе ја покрива територијата на земјата од Калининград до Сахалин. Банката претходно управуваше со нашиот претходен систем за примерок. Но, земајќи ги предвид растечките количини на клиентската база и потребата за развој на современи услуги, како и потребата за флексибилно прилагодување на потребите на клиентот.

Транзицијата се одвиваше многу побрзо отколку што беше планирано во договорот. Договорот беше дизајниран за една и пол година, а транзицијата се случи за 10 месеци. Проектот го започнавме во декември 2019 година, а во септември 2020 година веќе започнавме со нови ИТ системи на банката во комерцијално работење. Морам да кажам дека желбата на банката беше да се префрли на новата технологија што е можно поскоро, и таа беше подготвена да работи активно и ефикасно заедно со тимот на FlexSoft.” – споделува Лобас⁶.

5. ДИЛЕМИТЕ ОКОЛУ БАНКАРСКОТО ФУНКЦИОНИРАЊЕ

Сето ова е за сигурноста на двете страни, но што доколку кулминацијата настане во следниве децении? Дали би можело да има некаква злоупотреба од банкарските институции? И онака со развивањето на коронавирусот, на некој начин се разликува светот. Колку и да тврдиме дека ова е само еден “краток” период кој ќе се надминине, сепак на некој начин го одредува понатамошниот тек, посебно во финансискиот систем. Двата опишани начини за користење на биометриските податоци овозможуваат доверба. Но, доколку ја разгледаме најзабрануваната книга „Ние”⁷, ќе забележаме дека е прикажано едно општество кое се темели на бројки, односно преовладува тоталитаризам. Луѓето се само бројки, поединечно обележани за идентификација.

Дури и Харари⁸ се изјаснил: „...финансискиот систем е толку сложен што малкумина можат да го разберат. Со унапредување на вештачката интелигенција наскоро може да дојдеме до точка кога ниту еден човек не ќе може да го разбира. Како ќе влијае тоа и врз политичкиот процес? Можете ли да замислите влада која понизно ќе чека некаков алгоритам да ѝ го одобри буџетот или новите даночни реформи? Во меѓувреме блокчеин мрежите за директно поврзување и крипто валутите, како биткоин, може целосно да го преобликуваат монетарниот систем, со што радикалните даночни реформи ќе станат неизбежни. На пример, може да стане невозможно или непотребно да се оданочуваат доларите, бидејќи повеќето трансакции нема да се прават преку јасно дефинирана размена на национални валути, или какви било валути. Со тоа владите можеби ќе бидат принудени да измислат сосема нови даноци, на пример, данок на информации (кои ќе бидат и најважното капитално средство во економијата, а и единствено нешто што ќе се разменува).”

6. Аркадий Лобас директор на компанијата «ФлексСофт» во Русија.

7. Ние (роман). (2021, April 28). In Wikipedia. [https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B8%D0%B5_\(%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD\)](https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B8%D0%B5_(%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD))

8. Ноа Харари J. (2020). 21 лекција за 21 век.

ЗАКЛУЧОК

Тешко е да се предвиди иднината, но уште потешко е да се остане во незнаење за начинот на функционирање на банкарскиот систем. Реалното функционирање, но и развојот во следните неколку децении помага за да го осознаеме идниот дигитален банкарски свет. Индустијата за дигитално банкарство стана толку напредна овие денови што сега има неколку различни типови на дигитални банки и многу компании кои работат во рамките на овој сектор, како што се Revolut⁹, Monzo¹⁰, Monese¹¹ и N26¹².

Од досегашните видливи промени, банките полека го губат својот традиционален начин на функционирање. Тие полека ќе се заменуваат со новите технологии, ќе се користи е-технологијата, а можеби и после неколку децении банкарите да не се веќе потребни во ваквиот е-банкарски систем.

РЕФЕРЕНЦИ

1. Катасонов В. (2019). О проценте: ссудном, подсудном, безрассудном. «Денежная цивилизация» и современный кризис
2. РБК Тренды (2021, Април 17) Биометрия в банках: что это, зачем и к чему приведет. <https://trends.rbc.ru/trends/industry/5fd3ac6a9a79475333bfc4f>
3. Future Banking (2019, Април 23). Как в Альфа-Банке работают роботы?. <http://futurebanking.ru/post/3805>
4. С.News. (2020, 14 декември). Банки будущего станут экосистемами, в основе которых будут цифровые онлайн-платформы. <https://www.snews.ru/projects/2020/flexsoft>
5. Future Banking (2015, 24 август) Сбербанк планирует отказаться от бумаги. <http://futurebanking.ru/post/2961>

9. Revolut (2021, April 28) <https://www.revolut.com/>

10. Monzo (2021, April 28) <https://monzo.com/>

11. Monese (2021, April 28) <https://monese.com/gb/en>

12. N26 (2021, April 28) <https://n26.com/en-eu>